

LITERÁRNÍ KOMPARATISTIKA, AREÁLOVÁ/KULTURNÍ STUDIA, TEORIE LITERÁRNÍCH DĚJIN A PROBLÉM HODNOTY V SOUČASNÉ LITERÁRNĚVĚDNÉ PRAXI

Ivo Pospíšil (Brno)

Autor přítomné studie se zabývá zásadními a aktuálními problémy, které se týkají jak srovnávacích studií, tak areálových/kulturologických studií, stejně jako dějinami a teorií národních literatur a komparatistikou a její metodologií obecně. V komentáři k svazkům *Dějiny literárních kultur středovýchodní Evropy* dospěl autor k několika kritickým závěrům, které se dokonce objevují v titulu tohoto velkého projektu – „literární kultury“ a „středovýchodní Evropa“ (Ostmitteleuropa). Zdůrazňuje přitom nezbytnost značné obezřetnosti a nutnosti brát v úvahu nejen současný, aktuální stav věcí, současný víceméně politický status literatury, ale i historické struktury, které se noří z hlubinného základu mentalit a kultur minulosti. Autor také pojednává o teorii literárních dějin jako manifestaci dialogu kultur i ve spojení s areálovými studiemi a literární komparatistikou. Zdůrazňuje důležitost pokládat dějiny literatury za součást dějin umění a kultury. Závěrečné pasáže jsou věnovány příkladům japonské rusistiky a důsledkům těchto výzkumů, jež se týkají problému ruského fenoménu v přítomnosti i v minulosti.

Klíčová slova: Teorie dějin národních literatur, dialog kultur, areálová studia, kulturologie, literární komparatistika, ruský fenomén včera a dnes v Japonsku

The author of the present study deals with the crucial and topical problems concerning both the comparative studies and area/cultural studies as well as the history and theory of national literatures and the comparative studies and their methodology in general. Commenting upon the volumes of the *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* the author arrives at several critical conclusions which even appear in the title of the immense project – “literary cultures” and “East-Central Europe”. He accentuates the necessity to be very careful and take into account not only contemporary, topical state of things, the contemporary more or less political status of literature, but also the historic structures which emerge from the deep basis of mentalities and cultures of the past. The author also deals with the theory of literary history as a manifestation of dialogue of cultures also in connection with area studies and comparative literary studies. He accentuates the importance of regarding history of literature as part of the history of arts and cultures. The final passages are devoted to the samples of Japanese Russian studies and the consequences of these researches concerning the problems of the Russian phenomenon both in the past and in the present.

Key words: Theory of history of national literatures, dialogue of cultures, area studies, cultural studies, comparative literary studies, Russian phenomenon in the past and in the present in Japan

Projekt Johna Neubauera a Marcela Cornis-Popea *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries* (3 sv. 2004–2007) vyvolává řadu afirmací, ale také otázek a problémů, které nás vedou k návratu k vlastnímu účelu literární komparatistiky. J. Hrabák ve své dnes již klasické učebnici literární komparatistiky demonstruje ji jako metodu hlubšího poznání literatury a jejích jevů, přičemž mu jde především o srovnávání morfologické, tj. textové, poetologické; to vychází již z jeho dualistického pojetí literárního artefaktu jako současně znaku a odrazu. Další pojetí literární komparatistiky šla již za hranice této představy, zejména koncepce Dionýze Ďurišina. Ten již vlastně půdu komparatistiky opouštěl a zvolna budoval nový vědní obor, tj. meziliterárnost se všemi aspekty včetně zvláštních meziliterárních společenství (v jeho slovenské terminologii „osobitné medziliterárne spoločenstvá“), a literární centrismy. Práce tzv. Ďurišinova mezinárodního týmu nejsou bohužel v publikaci *History of Literary Cultures of East-Central Europe* vzaty dostatečně v úvahu.

Vlastním účelem literární komparatistiky je ovšem hlubší poznání literatury, ale to se děje jakoby ve dvou projekcích: buď chceme důsledně poznat nějaký předmět a srovnáváme jej s dalším nebo dalšími, abychom jej hlouběji poznali a srovnávané jevy nám slouží jako tzv. srovnávací pozadí, nebo srovnáváním docházíme jak k společným místům (topoi, loci communes) srovnávaných jevů, tak k místům rozdílným; vzniká tak určité zobecnění, průnik, jenž může vycházet z přirozeného běhu věcí. Takto se sleduje vývoj tzv. příbuzných literatur, např. slovanských, germánských, románských apod., které jsou spínány dílem etnicky, dílem jazykově a často – někdy ovšem jen slabě – historicky. Blízkost jazyková a etnická však nemusí být automaticky blízkostí literární. V tomto smyslu netřeba dokazovat například disperznost románského společenství, jež obsahuje i literaturu portugalskou a rumunskou, jejichž geografické, geopolitické, a tudíž i historická, areálová rozdílnost již velmi limituje přirozená společná místa, i když je nevyklučuje. Problematická je jistě i existence germánského nebo anglofonního literárního společenství, stejně jako v novější době slovanského, v jehož případě se však zdá přece jen reálnější, snad s výhradou 20. století, kdy se blízkost projevuje jen v určitých subjektivně zabarvených vlnách. Není to však dáno jen objektivními jazykově etnickými a prostorovými (areálovými) faktory, ale i činiteli subjektivní, volní (volitivní) povahy; blízkost např. slovanských literatur zprvu německým přičiňením (Herder) zdůrazňovaná od konce 18. století ve vědě, později i v praktické literární činnosti, posilovala všeobecně procesy národních obrození. Je to dobový příklad české a ruské literatury, které byly po staletí spíše odděleny, byť mají společný jmenovatel v staroslověnském písemnictví a vzájemně se v době Velké Moravy a přemyslovských Čech a Kyjevské Rusi ovlivňovaly. Pozdější nové setkávání bylo spíše velké politikum (Dobrovského vize návratu Ruské říše do míst, odkud Indoevropané kdysi přišli, – tj. do Indie), ale vyvolalo nové vzta-

hy a spíše jednostranný ruský vliv, zejména v 19. a v různých obdobích 20. století. V dalším vývoji by se souvislosti opět našly v sovětském avantgardním umění, ale po zbytek 20. století – nehledě na politické a ideologické tlaky – blízkost obou literatur v podstatě slábla. Areál spojuje spíše česky a německy psanou literaturu, která mohla být i poetologickým pramenem národního obrození, ať již v ohledu barokního nebo později romantického impaktu, včetně literatury lidové a pololidové (Volksbücher), která byla ostatně jedním ze zdrojů českého romantismu.

Ve vztazích mezi literaturami hrají důležitou úlohu i tzv. silové faktory, včetně tzv. moci v literatuře. M. Berg začíná ve své knize na toto téma svůj výklad realismem a jeho krizí, přičemž se v úvodu vrací k období 1930–1950. To charakterizuje jako změnu mechanismů ekonomického kapitálu mechanismem působení symbolického kapitálu: přerozdělování různých významových polí vedlo k odstranění opozice mezi literárním a reálným. Ukazuje to například na vývoji M. Zoščenka, kdy se postupně od 30. let 20. století zbavuje satiry a ironie a mříí k tzv. upřímnosti (искренность). K tomu dodávám, že tu se vývoj literatury jako by zastavil, stal se iluzorním a vracel se k principu hry návratem k dávno překonaným a archaickým typům literární psychologie: Berg mluví o sovětském disneylandu a tento literární typ nazývá infantilním. Pozdější etapa realismu se vracela ke kvalitním předchůdcům realismu 19. století, kteří tak vytvářeli iluzi kontinuity utopických tradic. Sám Bergův text pojednávající o jiných textech a o tzv. diskursu současné ruské literatury je svědectvím toho, že idea zásadní změny společného statutu literatury v Rusku na počátku 21. století není zcela pravdivá, resp. není zcela pravdivá výchozí představa ruské literatury jako jen služebné a doplňující jiné oblasti společenského vědomí, a proto mající profetické, vizionářské funkce; tyto funkce se totiž transformovaly ve funkce estetické. Proto někdo může F. M. Dostojevského pokládat za didakta, kazatele a náboženského blouznivce, jiný zase za psychologa a filozofa, jiný za skvělého umělce: etika se v ruské literatuře stala estetikou, resp. vytvořila si estetickou funkci.

Současně tu však vzniká otázka tzv. hodnotové spravedlnosti: český literární teoretik a překladatel z estonštiny, dnes již zesnulý Vladimír Macura (1945–1999), v jehož týmu *Slovníku světových literárních děl* (1988, 1989) jsem kdysi také spolupracoval, mi nejednou říkal, že v estonské poezii jsou jevy světové úrovně; kdyby tito básníci psali anglicky, Nobelova cena je nemine, ale píšou jazykem v podstatě milionového národa. Problém hodnot a hodnocení v literatuře bývá často traktován a také my jsme se ho polemicky dotkli ve dvou verzích studie.

Đurišinova koncepce světové literatury byla syntetická, tj. předpokládala, že světová literatura je soubor obecných, společných znaků světového literárního procesu: to by však znamenalo srovnat všechno, co bylo kdy na Zemi napsáno (tedy i to, co se nedochovalo), dojít ke shodám a rozdílům a formulovat pak světovou literaturu jako obecný literární genotyp nebo invariant. To je však utopie,

i když to neznamená, že tato koncepce je špatná; naopak je to meta, cíl, k němuž se máme blížit. Na druhé straně nelze odmítat ani historicky podmíněné axiologické pojetí, tedy světovou literaturu jako soubor všeobecně uznávaných estetických a jiných (např. poznávacích, ideologických, didaktických) hodnot, který vzniká historicky a je historicky proměnlivý. Zde však žádné zastupitelství prostoru (zóny) nemůže hrát rozhodující roli (areál je užitečný jako realizační plocha literatury, jako průnik řady faktorů a jako prostředek lepšího a hlubšího poznání). Takto se prezentovala nejen jednotlivá díla, ale také celé národní literatury: proto pojmem „světové literatury“ jsme označovali ty národní literatury, které nejsilněji (až dosud) poetologicky působily – v důsledku různých, již zmiňovaných okolností). Které by do clusteru „světových literatur“ patřily, je jistě diskutabilní, je však zřejmé, že mezi nimi nebude ani makedonská, ani bulharská, česká, slovinšská nebo slovenská (Opakuji, že pojetí „světových literatur“ není totožné s pojetím „světové literatury“). Jestli tam bude polská, nevím, ale rozhodně bych její velikost nepoměloval jen počtem nositelů Nobelových cen. Dobře chápu, z čeho vychází odmítání axiologických kritérií a v čem se zdá, že tento princip není spravedlivý (F. Wollman to několikrát vyjádřil jak ve *Slovesnosti Slovanů* z roku 1928, jejíž německý překlad jsem nedávno koeditoval (F. Wollman, 2003), tak v *Methodologii srovnávací slovesnosti slovanské* z roku 1936; ukazoval význam slovanských literatur v silné folklórní vrstvě – na to navazuje i I. Dorovský), ale nelze jej nevidět nebo odsouvat. Myslím, že v tomto smyslu bychom se měli vrátit – o mnohé poučení a méně radikální – ke zpola zapomenuté diskusi o pojmu „vliv“, k diskusi, která byla kdysi započata i ukončena v 70. letech minulého století na stránkách *Slavica Slovaca*. Rovnosti není ani mezi lidmi, ani mezi literaturami, každá je jiná a každá má jinou funkci a význam. Radím tedy vidět tento problém neemocionálně a historicky: to, co je dnes neznámé, může být v budoucnosti dominantní a naopak, nebo, jak to říkával M. Bachtin, vše vložené do literatury, může někdy „prožít svůj svátek vzkříšení“. Ostatně o podobných problémech se zmiňují v jistém smyslu také dva slovinští autoři průkopnických kompendií, jež se zabývají obecnými otázkami „literární vědy v rekonstrukci“ (Juvan, 2006; Zelenka, 2008) a samotnou srovnávací literární vědou (Virik, 2007).

Když uznáváme, že poetologické hodnoty neznají nebo nemají znát hranic ani tzv. pozitivní diskriminaci, neboť čtenáři oceňují estetický efekt a další komponenty a funkce literárního artefaktu, aniž by se museli zajímat o historicko-politicko-kulturní důvody vzniku takového díla, musíme současně odmítnout snahu hodnotově unifikovat literární proces, tj. představovat jeden model jako vzorový, a tedy následováníhodný. Potom pojem „belatedness“, tedy jakási „zpozdilost“, „zpoždění“ bude termínem pejorativně axiologickým, tedy fakticky diskriminačním. Každá národní literatura má své vývojové paradigma, žádná literatura nemusí tedy jinou „dohánět“ nebo „předhánět“, neboť je ve svém vývoji autonomní a může s jiným entitami interreagovat, může je imitovat, jejich podněty transfor-

movat, ale jinak má svůj vlastní vývojový rytmus, jenž je axiologicky autochtonní. Jako příklad můžeme vzít ruskou literaturu, která prošla „slohovým“ vývojem od 18. století a přinesla nové hodnoty, zejména ve svém „zlatém věku“, tj. v realismu a románu, ale i později v moderně, tedy věku stříbrném, stejně jako v avantgardě a postmoderně.

V obecnějším zamyšlení jsme došli k tomu, že sousloví „dialog kultur“ má v podstatě rozpornou povahu, že je módní, často užívané: připomíná tím jiná žurnalistická sousloví z kulturní a literární sféry, například „magický realismus“ nebo jiné pojmy, zejména z politiky, resp. politologie, které se již ve své době – tedy včera a dnes – značně vyprázdnily. Dialog na povrchu funguje jako způsob komunikace, ale má svou významnou úlohu i jako médium strategie lidského chování a jednání, jako prostředek dosahování cílů. Obecně je v povědomí to, že dialog je pozitivním prostředkem lidského dorozumívání, že vede k rozrušování nezdravého izolacionismu. Jestliže v této obecné poloze je dialog vítaným uvolněním napětí, ve funkci instrumentální je především prostředkem názorového střetu, který nakonec vede k prosazení jiných hledisek a k nastolení situace, jaká před dialogem nebyla. Je tedy dialog ve své instrumentální podobě především nástrojem změny, změny poměru mezi účastníky dialogu, změny vnitřní, tedy v jejich myšlení, ale i změny vnější – v jejich existenciální situaci. Dialog má tedy v sobě potenci být nejen mírumilovným výměníkem názorů, ale také zbraní, nástrojem boje. Řekli bychom, že lidské dějiny jsou z tohoto hlediska nekonečným dialogem bytostí, společenství a společností, civilizací a kultur a že tedy dialog v širokém slova smyslu, tedy jako konfrontace, byl hlavním hybatelem všech historických změn a že tedy nutně předpokládá vítěze a poražené, ty, co svůj spor prohráli, a ty, co jej vyhráli.

Pojmy kulturní dialog a areálová studia jsou více kultivovány teprve v posledních letech, ale jejich podstata byla známa dávno, často však vystupovala pod jinými jmény: kulturněhistorická škola vycházela z podobných premis, pojmy jako kulturní prostor nebo geografické pojetí filologie jdou až do 18. století a *via facti* ještě dále, nemluvě o amerických *area studies* jako rámci pro sovětologii období studené války. Jinak řečeno: kulturní dialog má vždy prostorový rozměr a odehrává se v konkrétním areálu, jenž má prostorovou, ale i časovou dimenzi, dění v areálu je vždy soustředěno kolem kultury a kulturního dialogu, i když jde o rozmluvy nejen o literatuře, ale také o umění, společenské etiketě, ekonomii a ekonomice a politice. V práci *Trivialita a hledání virtuální autenticity jako nového dialogu* jsem zase zkoumal jednu z poloh současné světové, ale i přímo české literatury ve vztahu ke kulturnímu dialogu.¹

¹ Viz naše studii ze sborníků *Dialog kultur: My a oni: ve středu i na okraji*. Poznámky k česko-ruským literárním vztahům. In: *Dialog kultur I*. Sborník příspěvků z odborného semináře – Hradec Králové 14. 11. 2001, katedra slavistiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, OFTIS, Ústí nad Orlicí 2002, s. 13-39. Několik úvah o dialogu obecně a o dialogu kultur zvláště a o jejich místě

Nicméně asi největší význam má dialog kultur pro koncipování komparativisticky chápaných literárních dějin a především teorie literární historie. Úvahy o teorii literárních dějin nejsou nové, ale v dnešní době znovu ožívají; v české tradici stačí připomenout Reného Wellka a jeho práci z 30. let minulého století. (Wellek, 1936). Tedy to, co se pod cizím vlivem objevuje teprve v těchto letech jako reakce na dlouhou absenci historicity, je hodně zpozdilé (Greenblatt, 1993, 2000, 2005; Bassler, 2001, Elbrich, 1999, Kelly, 2002, Papoušek-Tureček, 2005, Kako pisati..., 2003, Writing Literary History, 2006).

Smyslem vytváření areálových studií v našem pojetí je tedy prolnutí filologie a jiných vědních oborů, zejména sociálněvědních, nikoli v podobě nové hierarchizace, nadřazování jedněch oborů druhým, ale ve smyslu kooperace, vzájemného komplementárního vztahu, v němž si každé vědní seskupení uchová svou metodologii, své metodologické jádro, ale transcenduje přitom funkčně a obezřetně k jiným oblastem, které nahlíží svým metodologickým prizmatem.

V rámci bádání v této oblasti se v Brně v posledních letech konala řada mezinárodních seminářů. Další postup byl koncipován v podobě zřízení a akreditace oborové rady doktorského studia teorie areálových studií a mezifakultního studia slavistických oborů, které se studují na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, a různých oborů sociálněvědních, které jsou doménou Fakulty sociálních studií téže univerzity.²

Brněnská areálová studia se koncentrují na areál střední Evropy ve spolupráci se slavisty z vídeňského univerzitního Institut für Slawistik. Z této spolupráce vzešly tři svazky.³ Areálový charakter ve smyslu areálového zkoumání dialogu kultur má také již tradiční řada Brněnské texty k slovakistice.⁴

v literární vědě. In: Dialog kultur II. Sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí pořádané ve spolupráci se Společností Franka Wollmana při FF MU v Brně, Hradec Králové 12. 11. 2002, Ústí nad Orlicí 2003, uspořádal Oldřich Richterek, s. 7-19. Kulturní dialog a areálová studia (několik poznámek o spojitosti pojmů). Dialog kultur III. Sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí pořádané ve spolupráci se Společností Franka Wollmana při FF MU v Brně a Českou asociací rusistů. Hradec Králové 26. 10. 2004. Oftis, Ústí nad Orlicí 2005, s. 17-24. Dialog kultur v Hradci Králové jako tichá výzva. In: Dialog kultur IV. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané ve spolupráci se Slavistickou společností Franka Wollmana při FF MU v Brně a Českou asociací rusistů. Hradec Králové 23.-24. 1. 2007. Uspořádal Oldřich Richterek. Oftis, Ústí nad Orlicí 2007, s. 9. Trivialita a hledání virtuální autenticity jako nového dialogu. In: Dialog kultur IV. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané ve spolupráci se Slavistickou společností Franka Wollmana při FF MU v Brně a Českou asociací rusistů. Hradec Králové 23.-24. 1. 2007. Uspořádal Oldřich Richterek. Oftis, Ústí nad Orlicí 2007, s. 21-27.

² Výstupem brněnského Kabinetu areálových studií jsou svazky Integrovaná žánrová typologie (ed. I. Pospíšil, hlavní autoři: Jiří Gazda, Jan Holzer, Ivo Pospíšil, Brno 1999) a Areál – sociální vědy – filologie (ed. I. Pospíšil, Brno 2002).

³ Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa. Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2002, editor: Ivo Pospíšil, , ISBN 80-210-2812-2, ISSN 1213-1253. Comparative Cultural Studies in Central Europe. Editors: Ivo Pospíšil (Brno),

V jubilejní studii o slovenském rusistovi Andreji Červeňákovi ze sborníku *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět* (2003) jsem uvedl právě jeho smysl pro kulturní kontextovost a dialogičnost. Koryfej slovenské slavistiky, mezinárodně ceněný badatel se projevuje jako filozoficky orientovaný odborník zejména na ruskou a slovenskou literaturu, jako iniciátor a kreátor slovenské kultury v tom nejlepším smyslu, muž cílevědomě vytvářející slovensko-české mosty a vědomě se hlásící k československému kulturnímu celku. Červeňákovy mosty spojující slovenskou a českou kulturu, Západ a Východ, Rusko a Evropu, Slovanstvo a svět spočívají v hlubině antropologického a antropocentrického chápání literatury a opírají se především o tvorbu a uvažování F. M. Dostojevského, jehož je Červeňák mezinárodně uznávaným znalcem. Zkoumá sice také recepční prostředí, jeho stav a způsoby a příčiny přijímání cizích jevů, ale současně ho nejvíce zajímá začlenění cizích prvků do domácího poetologického řetězce: takto jsou koncipovány jeho nejnovější studie o přítomnosti ruské klasiky v poetice současné slovenské literatury (L. Ťažký, J. Tužinský aj.).

To, jak se literární komparatistika musí zabývat kulturními i mimoevropskými areály v průniku axiologie a teorie literárních dějin a dialogu kultur, dostává se do situace, kdy musí konfrontovat evropské hodnoty s jinými, které sice také prošly evropským impaktem, ale přece jen se vyvíjely jinak.

Příkladem může být japonská rusistika, resp. rusistická studia zaměřená na poznání areálu bývalého SSSR, zejména jeho asijské části, ale vůbec národnostních problémů, zejména animozit a kontroverzí na tomto území, ale také v celé Evropě, tedy i v zemích EU. Jaké jsou konečné cíle tohoto poznávání, se můžeme jen domýšlet, ale v každém případě jde o dějiny kulturních areálů, do nichž patří i politika, ekonomika, kultura v širokém a krásná literatura v užším slova smyslu, kde žádné dílo a žádný detail nejsou pokládány za bezcenné. Slavic Research Center na Hokkaidské univerzitě v Sapporu vydává v rámci 21st Century Program Slovanská euroasijská studia (Slavic Eurasian Studies) věnovaná často speciálně

Michael Moser (Wien). Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2004, 203 s. *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context*. Editors: Ivo Pospíšil, Michael Moser, Stefan M. Newerkla. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2005.

⁴ Viz Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Editor: Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Brno 1998; *Slovakistika v české slavistice*. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Masarykova univerzita, Brno 1999. *Česko-slovenská vzájemnost a nezájemnost*. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Masarykova univerzita, Brno 2000. *Literatury v kontaktech. Jazyk – literatura – kultura*. Brněnské česko-slovenské texty k slovakistice. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2002. *Česko-slovenské vztahy v slovanských a středo-evropských souvislostech. Meziliterárnost a areál*. Brněnské texty k slovakistice IV. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Ústav slavistiky FF MU, Brno 2003. *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět*. Brněnské texty k slovakistice VI. Eds.: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana a Ústav slavistiky FF MU, Brno 2004.

Sibiři a ruskému Dálnému východu.⁵ V prvním svazku jde především o politologickou analýzu čínsko-japonského soupeření o ruský Dálný východ a o otázky východoasijské bezpečnosti, přičemž se ukazují nejen dějiny problému, ale také různé migrační vlny a změny v areálu. Není to nikde řečeno příliš otevřeně, ale v podstatě se s ruským vlivem v této oblasti počítá stále méně: je to dáno především populačně: Rusové vymírají, populační tlaky také patrně rozhodnou mocenské poměry ve světě jako takovém, jak tomu ostatně vždy bylo. Studiím jazyků, textů a kultur, populačních tlaků a kulturní aktivity ve smyslu – eufemisticky řečeno – „kulturního soupeření“ jsou tu předmětem studií Gilberta Rozmana, Sergeje Sevastjanova, Junza Nakana a dalších. Kromě Japonců se na tomto výzkumu podílejí Rusové, často působící v USA, a další.

Druhý díl je komplexní analýzou známé Čechovovy cesty na Sachalin a jeho stejnojmenného románu⁶: najdeme tu studie ze statistiky, kulturologie, literární vědy a intertextuality či interní komparistiky (Čechov – Dostojevskij) – v podstatě všechno už bylo někdy zpracováno, ale zde je patrně jasně teleologické směřování.

Příznačný je v tomto smyslu svazek o obrazech Ruska v euroasijském kulturním kontextu, který vyšel v roce 2008.⁷ V podstatě neskrývaně je tento zájem již názvem svazku motivován obrovským oslabením ruské světové pozice, zejména v Asii, migračními vlnami, které mění mocenské poměry v ruské Asii, v celé Sibiři, zejména však v její východní a dálnévýchodní části, tedy tam, kde to Japonce nejvíce zajímá: na Kurilách, Sachalinu a v Primorském kraji. Při tomto komplexním zkoumání se jde často hluboko do minulosti a do různých druhů umění (výtvarné umění, hudba), studují se problémy Rusů a jiných Evropanů, v podstatě evropská nesourodost, diverzibilita (přispěl sem mj. známý Polák Andrzej de Lazari, známý svými slovníky ruských idejí, studií o vzájemné percepci Poláků a Rusů). Hodně místa je tu věnováno ruským cestovatelským aktivitám v Asii, ruskému imperiálnímu myšlení (Puškinův Měděný jezdec), ruské koloniální a postkoloniální literatuře, židovské otázce v Rusku, civilizační identitě Rusů (Blokova báseň *Skythové*), problému ruských hranic, Kavkazu, neopomínají se ani euroasijsství. Zkoumání neuniká ani problém a pozice Rusů v zahraničí (ruští imigranti v Německu, ruská diaspora v Baltik/Pobaltí, Ruska v Srbsku. Závěrečná

⁵ Viz *Siberia and the Russian Far East in the 21st Century: Partners in the Community of Asia*. 1. *Crossroads in Northeast Asia*. Ed. by Iwashita Akihiro. Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo 2005. 2. *Chekhov and Sachalin*. Ed. By Mochizuki Tetsuo.

⁶ Připomenu i svou dávnější i novější studii: Čechovův Ostrov Sachalin a významové zatížení literárního textu. In: *Lidský talent. Tvorba A. P. Čechova a její působení u nás*. Slavica Pragensia XXI, Praha 1988, s. 83-94. *Tranzitivní zóny, žánrová senzibilita a A. P. Čechov*. In: *Jak čteme ruské klasiky*. Sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova. Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, Praha 2005, s. 96-107.

⁷ *Beyond the Empire. Images of Russia in the Eurasian Cultural Context*. Ed. By Mochizuki Tetsuo. Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo 2008.

část sborníku je věnována manipulací s obrazem Ruska (ruské antiutopie, alternativní historiografie, materiál románů V. Pelevina a V. Sorokina).

Nihil novi sub sole, vše už bylo někdy popsáno, není tu často ani výraznější posun důrazu. To, co je nové, je jednoznačná teleologie, resp. intencionalita na poznání relačních fází ruského fenoménu: komparatistika tu slouží poznání zejména slabých a krizových stránek ruského fenoménu, jak jej reflektují dějiny i současnost, zejména ve spojitosti s likvidací říše (carské i sovětské) a s radikálním poklesem ruské populace, která je zejména v Asii nahrazována populací turokotatarskou a čínskou. Pozoruhodné je, že se tu v podstatě nikdo nevěnuje otázkám náboženství, např. buddhismu, ale také sílícímu vlivu islámu, neboť to by mohly být hybatele ještě důležitější než jen prosté populační pohyby. O řadě věcí se dnes ani nedá hovořit, jsou to tendence, které jsou sice zřetelné, ale ještě spíše alternativní. Pro komparativní rusistiku to znamená především to, že nehledě na slábnoucí sílu Ruska oproti SSSR a Ruské říši je Rusko stále jakoby samostatným kontinentem, jehož poznatelnost je i dnes velmi slabá – vidět Rusko prizmatem postav z románů Dostojevského je jistě simplifikace, ale vidět Rusko bez nich je stejná simplifikace. Rusko dovede vždy překvapit a jeho potenciální, předpokladové vrstvy jsou obrovské. Příčiny tkví v hluboké, složité a vnitřně heterogenní kulturní minulosti. Areálově komparativní, kulturologická rusistika s pozadím v teorii literární historie může a musí být v tomto smyslu i vědou prognostickou, filologickou futurologií, jež je často spolehlivější než úvahy politologické nebo ekonomické, neboť vychází ze stabilnějších archetypálních bio-psycho-sociálních podloží.

Z tohoto hlediska se literární komparatistika mění ve srovnávací kulturologii a politologii, která primárně vychází či musí vycházet z kulturních fenoménů, jež se potom promítají do teorie literárních dějin, ale i do celkového pojetí areálových studií.

Z této zkušenosti vyplývá především to, že se komparatistika, v tomto areálově kulturologickém pojetí stává nástrojem politologie a praktické politiky, pramenem poznání jako možného východiska politického chování. Jsou tedy naše vědy, v tomto případě areálová a kulturologická rusistika a teorie dějin ruské literatury, jedinečným a často jediným skutečným pramenem poznání politických hybných sil a lakmusovým papírkem dalších procesů, které nás čekají a které budou mít světodějně, těžko přesněji předvídatelné důsledky.

Na to lze vědecky reagovat dvojím způsobem: buď se znovu vrátit k čisté, literární vědě a hermeticky se uzavřít – v případě rusistiky do ruského jazyka a literatury, nebo neodmítat tyto transcendence s tím, že se tím posilují jazykově literární a kulturní prameny těchto výzkumů. Obávám se však, že na přijetí nebo nepřijetí těchto postupů se literární vědy či rusistiky nebude nikdo ptát (známe to z minulosti: z 30. let 20. století, ale také z doby po roce 1945 – z Evropy, SSSR i USA).

Jinak řečeno: areálovost může být a také je nástrojem zkoumání dialogu kultur v širokém slova smyslu, je jejím rámcem a sama se v ní zrcadlí. Zkoumat dialog kultur tedy znamená zabývat se také pojmy blízkými, jako jsou areálová/kulturní studia, ale také nové podoby literární komparatistiky a teorie literárních dějin, v nichž se jednak překonává národní omezenost literatur, jednak se naopak národní literatury mnohostranněji a relačně doceňují i z aspektu literární axiologie, která se opět s plnou silou vrací do hry.

Výběrová bibliografie:

- BERG, Michail: Литературократия. Проблема присвоения и перераспределения власти в литературе. Кафедра славистики Университета Хельсинки, Москва 2000: Новое Литературное Обозрение.
- DEMETZ, Peter: Cross Currents, A Yearbook of Central European Culture, Yale University, 9 (1990), s. 135–145; 10 (1991), s. 235–251; 11 (1992), s. 79–92.)
- DOROVSKÝ, I. : Slovanské meziliterární shody a rozdíly. Brno 2004, Masarykova univerzita.
- HRABÁK, J.: Literární komparatistika. Praha 1976: SPN.
- JUVAN, Marko: Literarna veda v rekonstrukciji. Uvod do sodobni študij. Ljubljana 2006: Narodna a univerzitetna knjižnica.
- Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave. Uredila Darko Dolinar in Marko Juvan. Ljubljana 2004, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.
- KREJČÍ, K.: Sociologie literatury. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. GRADA, Praha 2008.
- KOŠKA, J.: Recepte je kreace. Bratislava 2003, Veda.
- Literatura a filozofie (Zdeněk Mathauser). Kolektivní monografie. Eds: Ivo Pospíšil, Jan Zouhar. Katedra filosofie, Ústav slavistiky FF MU, Brno 2007.
- MATHAUSER, Z.: Báseň na dosah Eidosu. Ke stopám fenomenologie v ruské literatuře a literární vědě. Praha 2005, Univerzita Karlova.
- MATHAUSER, Z.: Básnivé nápovědi Husserlovy fenomenologie. Praha 2006, Filosofia.
- MATHAUSER, Z.: Literatúra a anticipácia, prel. Ján Kopál a Peter Liba, doslov František Miko, Bratislava 1982, Tatran.
- MATHAUSER, Z.: Metodologické meditace aneb Tajemství symbolu. Brno 1989, Blok.
- MURKO, Matthias: Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik. Mit einem Anhang: Kollár in Jena und beim Wartburgfest. Verlags-Buchhandlung. Graz 1897: „Styria“.
- NEUBAUER, John, CORNIS-POPE, Marcel, eds: History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries, sv. 1–3, Amsterdam and Philadelphia 2004–2007: John Benjamins.
- PAPOUŠEK, V. – Tureček, D.: Hledání literárních dějin. Praha – Litomyšl 2005, Paseka.
- Poetics Today. Estrangement Revisited. Vol. 26, n. 4, Winter 2005, Durham 2005, Duke University Press.
- POSPÍŠIL, I. (ed): Areál – sociální vědy – filologie. Brno 1998: Kabinet integrované žánrové typologie, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

- POSPÍŠIL, I. (ed.): *Integrovaná žánrová typologie (Komparativní genologie). Projekt – metodologie – terminologie – struktura oboru – studie (1999)*. Hlavní autoři: Ivo Pospíšil – Jiří Gazda – Jan Holzer. Editor: Ivo Pospíšil. Brno 1998: Masarykova univerzita.
- POSPÍŠIL, I. (ed.): *Litteraria Humanitas XI, Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Brno 2002: Masarykova univerzita.
- POSPÍŠIL, I. (ed.): *Světové literatury 20. století v kostce*. Pod vedením I. Pospíšila zpracovali S. Dembická, J. Kovář, K. Křížová, P. Kyloušek a I. Příkrylová. Praha 1998: LIBRI.
- POSPÍŠIL, I.: *Sedmero úskalí a inspirací. Slovenská literatúra, 1993, 4, s. 292–295*.
- POSPÍŠIL, I.: *Slavistika jako české rodinné stříbro*. Praha 2004: Nadání Hlávkových.
- POSPÍŠIL, I., ZELENKA, M.: *Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech*. Brno 2003: Ústav slavistiky FF MU.
- POSPÍŠIL, I., ZELENKA, M.: *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět. Brněnské texty k slovakistice VI*. Brno 2003: Slavistická společnost Franka Wollmana a Ústav slavistiky FF MU.
- POSPÍŠIL, I., ZELENKA, M.: *René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky*. Brno 1996: Masarykova univerzita.
- POSPÍŠIL, I.: *Slavistika na křižovatce*. Brno 2003: Regiony.
- POSPÍŠIL, I.: *The Problem of Value and Equality in Comparative Literary Studies: the Past and the Present (Some Comments on the Conception of „Area Value“)*. In: *The Horizons of Contemporary Slavic Comparative Literature Studies*. Ed. by Halina Janaszek-Ivaničková. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2007, s. 39–49.
- POSPÍŠIL, I.: *Brněnská škola literatury komparativistiky i genologii/žanrologii i areáloje izučeniye slavistiky: jeje istoki v kontekstual'nyh svjazach*. In: *Izučavanje slovenskih jezika, književnosti i kultura kao inoslovenskih i stranih*. Red. Bogoljub Stankovič. MAPRJAL, Slavističko društvo Srbije, Beograd 2008, s. 278–293.
- POSPÍŠIL, I.: *Co je to areálový výzkum. Cíle, metody, problémové okruhy, tendence a příklady*. In: *Břetislav Horyna, Josef Krob (eds): Cesty k vědě. Jak správně myslet a psát*. Olomouc, Nakladatelství Olomouc 2007, s. 90–108.
- POSPÍŠIL, I.: *Diachronní dimenze ruského literárního textu (Puškin – Bondarev – Grjaka-lov)*. In: *K. Lepilová a kol.: Text a kontext*. Brno 2008, s. 86–107.
- POSPÍŠIL, I.: *Estetika, antropologie a tzv. duchovnost: problém přístupu*. In: *Esteticko-antropologická koncepcia literatúry a Andrej Červeňák*. Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra 2008, s. 29–40.
- POSPÍŠIL, I.: *Genologie a proměny literatury*. Brno 1998, Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta.
- POSPÍŠIL, I.: *Hodnoty a hodnocení znovu v kurzu (Literatura w kręgu wartości. Materiały z VI sesji z cyklu „Świat jeden, ale nie jednolity“*. Bydgoszcz 21–23 października 2002 roku. Pod redakcją i ze wstępem Lidii Wiśniewskiej. Bydgoszcz 2003). *Opera Slavica XIV.*, 2004, 3, s. 51–52.
- POSPÍŠIL, I.: *Hodnoty a literatura*. Universitas 1988, č. 5, s. 16–22.
- POSPÍŠIL, I.: *Hodnoty a rovnost v literatuře. Dvě knihy a jejich inspirativní hodnota*. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca VI*, sv. 2, Sekce literárněvědná a kulturologická. Sekce jazykovědná. Příspěvky prezentované na VI. mezinárodním balkanistickém

- symposiu v Brně ve dnech 25. –27. dubna 2005. K vydání připravili Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlík a Václav Štěpánek. Red.: Václav Štěpánek. Ústav slavistiky FF MU, Historický ústav AV ČR, Matice moravská, Brno 2006, s. 757–767.
- POSPÍŠIL, I.: Hodnoty a rovnost v literatuře. Dvě knihy a jejich inspirativní hodnota. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca VI*, sv. 2, Sekce literárněvědná a kulturologická. Sekce jazykovědná. Příspěvky prezentované na VI. mezinárodním balkanistickém symposiu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005. K vydání připravili Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlík a Václav Štěpánek. Red.: Václav Štěpánek. Ústav slavistiky FF MU, Historický ústav AV ČR, Brno 2006: Matice moravská, s. 757–767.
- POSPÍŠIL, I.: Hodnoty, hodnocení a souvislosti v literární historii: ruská literatura v zrcadle několika přehledových a slovníkových kompendií a v pojetí českého Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů. In: *Philologica LVII*, Univerzita Komenského, Bratislava 2003, s. 211–221, ISBN 80-223-1808-6.
- POSPÍŠIL, I.: K otázce periodizace literatury 18. a 19. století. In: *Slovenská literatúra 18. a 19. storočia. História – Teória – Interpretácia*. Univerzita Komenského, Bratislava 2007, s. 197–178.
- POSPÍŠIL, I.: Karel Čapek – przypadek prawie zapomnianego mistrza człowieczeństwa i tolerancji. In: *Duskyrsy i przesterzenie (nie)TOLERANCJI*. Pod redakcją Grzegorza Gazdy, Ireny Hübner, Jarosława Płuciennika. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 109–118.
- POSPÍŠIL, I.: Konzervativní rezistence jako součást literárního vývoje. *Slavica Litteraria*, roč. 11, č. 2, 2008, s. 19–28.
- POSPÍŠIL, I.: Literary History, Poststructuralism, Dilettantism and Area Studies. In: *Writing Literary History. Selected Perspectives from Central Europe*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2006, s. 141–152.
- POSPÍŠIL, I.: Marxismus a pokusy o dialog a syntézu v literárněvědné metodologii a teorii (Poznámky z ruské a česko-slovenské zkušenosti). In: B. Jiroušek a kol.: *Proměny diskursu české marxistické historiografie*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2008, s. 381–399.
- POSPÍŠIL, I.: Morálka na hranicích života a smrti. In: Vasil Gluchman (ed.): *Morálka a súčasnosť*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis, Prešov 2008, s. 352–359.
- POSPÍŠIL, I.: Oči toho druhého („Cizinci“ v národních literaturách jako pramen hodnoty a vývojový impuls). In: *Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského*. Společnost přátel jižních Slovanů, Albert, Brno – Boskovice 2005, s. 43–54.
- POSPÍŠIL, I.: Paradoxes of Genre Evolution: the 19th-Century Russian Novel. *Zagadnienia rodzajów literackich*, tom XLII, zeszyt 1–2 (83–84), Łódź 1999, s. 25–47.
- POSPÍŠIL, I.: Pátrání po nové identitě. Rusistické a vztahové reflexe. SvN Regiony, Středoevropské centrum slovanských studií, Brno 2008.
- POSPÍŠIL, I.: Poetika a literární dějiny. *Stil*, 7, 2008, s. 277–287.
- POSPÍŠIL, I.: Primerjalna književnost, srednjeevropski kulturni prostor in teorija literarne zgodovine. *Primerjalna književnost* 31.2 2008, s. 137–148.

- POSPÍŠIL, I.: Problémy a souvislosti současné genologie. *Studia Moravica II. Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Facultas Philosophica, Moravica 2, Universitas Palackého v Olomouci, Olomouc 2004, s. 29–46.*
- POSPÍŠIL, I.: Próza virtuální autenticity a existenciálního znejistění. *SPFFBU, X 10, 2007, Slavica Litteraria, s. 5–20.*
- POSPÍŠIL, I.: Ruský román znovu navštívený. Historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: Od počátků k výhledu do současnosti. Ed.: Jaroslav Malina, obálka, grafická a typografická úprava Josef Zeman – Tomáš Mořkovský, Martin Čuta, ilustrace Boris Jirků. Brno 2005: Nadace Universitas, Edice Scientia, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.
- POSPÍŠIL, I.: Teaching Literature at Universities and the Bologna Declaration (Literary Encyclopaedias and Dictionaries in University Teaching). *Obdobja 25. Metode in zvrsti. Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode. Literature in Education – Aims, Content, Methods. Литература в процессе обучения – цели, содержание, методы. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Ljubljana 2008, s. 211–218.*
- POSPÍŠIL, I.: Teoretická konstrukce a naplněnost kontextu (In margine „nové západní literárněvědné rusistiky“). Brno, *Opera Slavica 2006, č. 3, s. 31–36.*
- POSPÍŠIL, I.: The Park-Garden Emblem and Alternatives of Literary Evolution (between England, Russia and Moravia). In: *Space of a Garden – Space of Culture. Edited by Grzegorz Gazda and Mariusz Gołąb. Cambridge Scholars Publishing 2008, s. 91–104.*
- POSPÍŠIL, I.: Tradiční a konzervativní hodnoty v literatuře konce 20. a počátku 21. Století. In: *Slovo – obraz – zvuk I. Literárnovedné štúdie. UKF v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra slovenskej literatúry, ed.: Marta Keruľová, s. 91–102.*
- POSPÍŠIL, I.: Žánry virtuální autenticity a existenciálního znejistění: domov a svět. In: *Libor Pavera a kol.: Žánrové metamorfózy v středoevropském kontextu, sv. III, Opava 2006, s. 213–236.*
- POSPÍŠIL, I.: Aspekty i konteksty transformacji gatunkowych (refleksje i komentarze). In: *Awangardowa encyklopedia czyli Słownik rozumowany nauk, sztuk a rzemiosł różnych. Prace ofiarowane Profesorowi Gregorzowi Gaździe. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 27–42.*
- POSPÍŠIL, I.: Střední Evropa a Slované. Brno 2006: Masarykova univerzita.
- POSPÍŠIL, Ivo (Brno), MOSER, Michael (Wien), NEWERKLA, Stefan M. (Wien): *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context. Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2005.*
- POSPÍŠIL, Ivo (Brno), MOSER, Michael (Wien): *Comparative Cultural Studies in Central Europe. Brno 2004: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.*
- POSPÍŠIL, Ivo: The Problem of Value and Equality in Comparative Literary Studies: the Past and the Present (Some Comments on the Conception of „Area Value“). In: *The Horizons of Contemporary Slavic Comparative Literature Studies. Ed. by Halina Janaszek-Ivaničková. Warszawa 2007: Dom Wydawniczy Elipsa, s. 39–49.*

- POSPÍŠIL, I.: Problém teorie literárních dějin a jeho interdisciplinární souvislosti. In: Filozoficko-estetické reflexie posthistorického umění. Ed. Jana Sošková. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis, Studia Aesthetica, Prešov 2008, s. 88–102.
- Slovensko mimo Slovensko/Slovensko mimo Slovenska. Kolektivní monografie. Brněnské texty k slovakistice X. Ed.: Ivo Pospíšil. Ústav slavistiky FF MU, Brno 2008.
- POSPÍŠIL, I.: Teorie jako pokus o ukotvení a uchopení (Hryhorij Skovoroda v hledáčku ukrajinské, německé a ruské literární vědy). Teória umeleckého diela 3. Ed.: Viera Žemberová. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis, Prešov 2008, s. 71–78.
- POSPÍŠIL, I.: Teorija ruskoj literatury v slavjanskom kontexte v koncepcii areaľnych i žanrovych issledovanij, stilistiki i poetiki. In: Česká slavistika 2008. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Česká asociace slavistů, Literárněvědná společnost, pobočka Praha, Academicus, Brno – Praha 2008, s. 227–245.
- POSPÍŠIL, I.: Tradiční a konzervativní hodnoty v literatuře konce 20. a počátku 21. Století. In: Slovo – obraz – zvuk I. Literárnovedné štúdie. UKF v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra slovenskej literatúry, ed.: Marta Kerulová, s. 91–102.
- TIHANOV, G.: The Master and the Slave. Lukács, Bakhtin, and the Ideas of Their Time. Oxford University Press 2000, 2002.
- VIRK, T.: Primerjalna književnost na prelomu tisočletja. Kritični pregled. Ljubljana 2007: Studia Litteraria, Inštitut za slovinsko literaturo in literarne vede ZRC SAZU.
- WELLEK, R.: The Theory of Literary History. Travaux de Cercle Linguistique du Prague 6, Praha 1936.
- WOLLMAN, F.: Die Literatur der Slawen. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Sien 2003: Peter Lang.
- WOLLMAN, F.: Slovesnost Slovanů. Praha 1928: Orbis.
- WOLLMAN, S.: Postmodernismus ve slovansko-středoevropském zorném poli: fakta a fikce. In: Slavistika dnes. Kolektivní monografie. Ed.: Ivo Pospíšil. Brno: Česká asociace slavistů, Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2007, s. 213–228.
- WOLLMAN, S.: Van Tieghem a ti druzí: hledání generální literatury směrem k jihovýchodu. In: Česká slavistika 2008. Brno – Praha 2008: Academicus, s. 323–335.
- Writing Literary History. Selected Perspectives from Central Europe. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2006, Peter Lang Verlag.
- ZELENKA, Miloš: Juvan, Marko: Literarna veda v rekonstrukciji. Uvod do sodobni študij. Narodna a univerzitna knjižnica, Ljubljana 2006. Opera Slavica, roč. XVIII, č. 1, 2008, s. 42–44.

Práce vznikla jako součást řešení projektu GA AV ČR IAA901640802